

12 Aprel Kosmonavtika Günüdür

Bu, 1960-cı illərdə olmuş bir əhvalatdır. O zaman SSRİ Ali Sovetinin deputatı olan azərbaycanlı xanım sovet nümayəndə heyətinin tərkibində təyyarə ilə Moskvadan uzaq ölkələrdən birinə uçurmuş. Nümayəndə heyətində dünyanın ilk kosmonavtı Yuri Qaqarin də varmış və onlar təyyarədə yanaşı əyləşibmişlər. Elə olur ki, uçuş zamanı təyyarə kəskin bir manevr edir və qadın bərk həyəcanlanır. Bu zaman gənc Qaqarin ona tərəf əylərək: "Ne boytes, - deyir və ardınca Azərbaycan dilində əlavə edir: "Allah qoysa, gedərik, Allah qoysa, gələrik".

Qadın qulaqlarına inanmır. Sonralar fürsət düşəndə ondan bu sözləri haradan, necə öyrəndiyini soruşur. Qaqarin adəti üzrə gülümsəyərək qısa cavab verir: "Axı böyüyümüz azərbaycanlıdır". Qadın bunu zarafat sanır və söhbət bununla bitir.

Qaqarin isə Kremlin Qurultaylar Sarayındakı tədbirlərdə də yerləri yanaşı olan azərbaycanlı deputat həmkar

Orta təhsilini rus dilində alan Kərim Novoçerkask Energetika İnstitutunun Elektromexanika fakültəsinə qəbul olunur. Lakin ailəsinin məsləhəti ilə üçüncü kursdan təhsilini Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indi Azərbaycan Neft və Sənaye Universiteti) Energetika fakültəsində davam etdirir.

Kərimin ali təhsilini bitirməsi 1941-ci ilə təsadüf edir və onun mü-

raketlərin konstruktoru Sergey Korol-yovla fikirləri haçalanır, bəzən mübahisələri də düşürdü. Belə ki, Korol-yov vaxta tabe olmağa, gəmini tez tikib təhvil verməyə çalışırdı. Kərimov isə sifarişçi olaraq ən kiçik hissəciyi də döənə-döənə yoxlamaqdan yorulmurdu... Beləcə onlar "çəkişərək bərkişmiş", ən yaxın dostlara və silahdaşlara çevrilmişlər.

Kərimova tapşırılan vəzifəni yerinə yetirmək sıradan bir iş deyildi. Təkcə bu faktın özü çox şeyi deyir ki, Yuri Qaqarinin kosmosa qalxmasından əvvəl uçuşu hazırlayan bir neçə nəfər onun yerə sağ-salamat qayıdacağına təminat verməli, bunu yazılı surətdə bildirməli və yazdıqlarının al-

uçuşu yerdən idarə edən heyət dərhal, elə həmin an qərar qəbul etməlidir. Belə hallarda ən düzgün yolu komissiya sədri göstərirdi. Ən başlıcası isə bu idi ki, o, qərarı ildırım sürəti ilə qəbul edirdi.

1974-cü ildən Kərimov əsas vəzifəsi ilə yanaşı, Mərkəzi Elmi-Tədqiqat Maşınqayırma İnstitutu direktorunun birinci müavini vəzifəsində də çalışıb. Həmin dövrdə sovet kosmik aparatları onun birbaşa rəhbərliyi və fəal iştirakı ilə yaradılıb. Bu aparatların sırasında yeni nəsil "Soyuz" kosmik gəmiləri, "Solyut" orbital stansiyası və sonradan çoxmodullu "Mir" stansiyası olub.

General Kərim Kərimovun Azərbaycan kosmik sənayenin inkişaf

rının məsuliyyətinə və ciddiliyinə güvənərək ona həqiqəti söyləmişdi.

Təkcə Yuri Qaqarinin deyil, sovet kosmonavtlarının hamısının "böyüyü" azərbaycanlı Kərimov idi. Artilleriya general-leytenantı, Lenin, Stalin və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı Kərim Abbasəli oğlu Kərimov. Onun adı uzun müddət, 1987-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adını alana qədər məxfi, necə deyərlər, yeddi qıfıl arxasında saxlanılmışdı.

Bu, həmin Kərimov idi ki, sovet kosmonavtikasında mərkəzi fiqurlardan, sovet kosmos proqramının banilərindən biri olmuşdur. Kapustin Yar təlim meydanında ilk kosmik raketləri sınaqdan keçirmişdi. Yüzlərlə raketin kosmosa buraxılmasında iştirak etmişdi. Nəhayət, 1966-cı ildə SSRİ-də Kosmik Uçuşlar üzrə Dövlət Komissiyasına sədr təyin etmək üçün namizəd arayanda yalnız onun adı üzərində dayanmışdılar.

Bu, həmin Kərimov idi ki, Amerikanın Kosmik Agentliyi NASA belə bir mütəxəssisə sahib olmaq istəyi ilə onu "gözlətilmiş"di. Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin ona "yan almaq" cəhdlərinin isə hamısı boşa çıxmışdı.

Kərimovu uzaq fəzalara, uca zirvələrə aparan bu yol isə Bakının qədim küçələrindən, Xəzərin qumlu sahillərindən, Pırsağı bağlarından başlanmışdı. Kərimov bu uzaq səfərə Azərbaycandan çıxmışdı...

O, Sankt-Peterburqda mükəmməl təhsil almış, ixtisasca mühəndis-texnolog olmuş Abbasəli Kərimovun ailəsində 1917-ci ildə dünyaya göz açmışdı. Atası müxtəlif sahələrə aid texnologiyalara dərindən bələd idi. Bilgilərini əsasən Bakının neft mədənlərində tətbiq etmişdi. İlk Bakı-Batumi neft kəmərinin tikintisinin və istismarının iştirakçısı olmuşdu.

Kərim məktəbli olanda babasının Mustafa Sübhü küçəsində yerləşən evinin yaxınlığında Uşaq Texniki Stansiyası açılır. Orada radio dənəyi də yaradılır. Yeniyetmə Kərim Kərimov həmin dənəyə yazılır və elə hər şey də buradan başlanır.

haribə ilə bağlı Səmərqənd şəhərinə təxliyə edilmiş Dzerjinski adına Moskva Artilleriya Akademiyasına daxil olmasına təyinat verirlər. Çünki bir sıra ideyaları artıq hərbi mühəndisləri maraqlandırmışdı. Təsadüfi deyil ki, biliklərini yoxladıqdan sonra bu istedadlı gənci akademiyanın sonuncu kursuna qəbul etmişdilər və o, beşillik təhsili bir ilə başa çatdırmışdı. 1943-cü ildə Kərim Kərimov artıq topçu-mühəndis idi və ona Qvardiya Minaatan Hissələri Baş İdarəsinin müvəkkili kimi zavodlarda "BM-13" - o zaman "Katyuşa" adı ilə tanınan yaylım atəşi qurğusu üçün mərmilərin istehsalına nəzarət etmək vəzifəsi tapşırılmışdı. Lakin gənc mütəxəssis bununla kifayətlənməyərək daim həmin silahın təkmilləşdirilməsi barədə düşünürdü və hətta təkliflərini də irəli sürmüşdü.

İndi Kərimov seçdiyi yolda daha geniş sahəni əhatəyə alaraq raket texnikası istiqamətində irəliləyirdi.

Müharibədən sonra Kərim Kərimov SSRİ Müdafiə Nazirliyi sistemində raket texnologiyaları yaradan konstruktör büroları və zavodlarında çalışır. 1946-cı ildən başlayaraq balistik raketlərin radioölçmə sistemlərinin yaradılması istiqamətində işlər aparır. Onun araşdırmaları nəticəsində raketlərin daxili parametrlərinə nəzarət edən "Don" radioölçmə sistemi yaradılır. Bunun elmi-texniki göstəriciləri sonradan kosmik sənayedə tətbiq edilir.

Müdafiə Nazirliyi sistemində Kərimov idarə rəisi vəzifəsinə, general rütbəsinədək yüksəlir. Beləcə, 20 il əvvəl işə tramvayla gedib-gələn baş leytenant öz dərin zəkası və gərgin zəhməti ilə SSRİ kimi nəhəng bir dövlətə son dərəcə vacib işlərdə görək olan şəxsiyyətə çevrilir.

Artıq kosmik era başlanmışdı. Kosmos isə o qədər çətin, mürəkkəb və məsuliyyətli sahədir ki, orada ən kiçik bir məsələ də adi, ikinci dərəcəli sayıla bilməz. O ki ola pilotlu kosmik gəmilərin inşa edilməsi... Kərim Kərimov bu məsələyə o dərəcədə dəqiq yanaşırdı ki, ilk vaxtlar kosmik

tında imza atmalı idilər. Həmin şəxslərdən biri olan Kərimov sonralar xatırlayırdı: "Bu işə canımızla, qanımızla, başımızla cavabdeh idik".

1961-ci il aprelin 12-si general Kərimovun ömrünün ən unudulmaz günlərindən biri idi.

Baykonurda aydın bir səhər açılmışdı. Qazaxıstan çöllərini bəzəyən qıp-qırmızı lələlər sanki pıçıldaşırdılar. Xoş bir meh əsirdi. Meh artıq kosmik gəmiyə minməyə hazırlaşan Qaqarinin yanaqlarını allandırmışdı. Bu onu daha gümrəh və olduğundan da yaraşlıqlı göstərirdi.

O gün böyük bir tarix yazılırdı. Dünyada ilk dəfə insan kosmosa uçurdu. Azərbaycan xalqı birinci kosmonavtın SSRİ vətəndaşı olduğundan qürur duyur, sevinirdi. Lakin heç kəsin ağılına belə gəlmirdi ki, Qaqarini əngin fəzalara qaldıran "Vostok" gəmisi Azərbaycan oğlu Kərim Kərimovun rəhbərliyi ilə inşa edilib...

Nə yaxşı ki, tarix heç bir sirri gizli saxlamır!..

Sözügedən hadisədən 40 il keçəcək və Kərim Kərimov sanki adi bir iş görübmüş kimi sakitliklə deyəcək: "Qaqarinə həyat vəsiqəsini mən vermişəm".

1966-cı ildən Kərim Kərimov Kosmik Uçuşlar üzrə Dövlət Komissiyasına rəhbərlik etməyə başlayır. Bundan sonra da kosmik uçuşlar edən bütün pilotların uğurları, qayğı və problemləri, bəzən hətta faciələri də Kərimovun sanki qəlbindən və taleyindən keçir. Buna görə də kosmonavtlar onu çox sevirdilər. Müxtəlif illərdə kosmosa uçmuş Pavel Popoviç, Aleksey Leonov, Vladimir Şatalov, Musa Manarov və başqaları onun haqqında doğma, əziz insan kimi danışır-dılar. Sergey Korolovun qızı Natalya həmişə Kərimovu atası ilə qoşa xatırlayaraq kövrəlirdi...

Kərim Kərimov 25 il, yəni 1991-ci ilə qədər dövlət komissiyasının sədri olub. Kosmonavtlar deyirlər ki, göydə bəzən gözlənilməz hallar da baş verir. Bu zaman istər onların özü, istərsə də

etdirilməsinə də böyük köməyi dəymişdi. O, AMEA-nın Aerokosmik Tədqiqatlar Mərkəzinə əlindən gələn köməyi göstərmiş, bir çox azərbaycanlı alimin bu sahədə fəaliyyət göstərib inkişaf etməsinə şərait yaratmışdır. K.Kərimov AMEA-nın fəxri üzvü seçilmişdi. Təsadüfi deyil ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev müstəqillik illərində ona "Şöhrət" ordenini təqdim edərəkən bütün bunları bir daha xatırlatmışdır.

Kərim Kərimov Azərbaycandan uzaqlarda yaşamış, işi və çevrəsi ilə bağlı həmişə başqa dildə danışmış, tutduğu vəzifələrin onun üçün demək olar ki, boş vaxt qoymadığı üçün vətəninə gec-gec gəlmişdi. Lakin o, Azərbaycanı qəlbən sevirdi. Kitab rəfində Azərbaycan haqqında istənilən qədər əsər vardı. Azərbaycan musiqisini dinləməkdən zövq alır, evindəki qrammofon vallarını döənə-döənə fırladaraq Zeynəbin nəğmələrinə qulaq asır, çayı armudu stəkanda içir, uşaqlıqda atasının öyrətdiyi "Kəlməyi-şəhadəti" də əzbər bilirdi. 2003-cü ildə dünyasını dəyişən generalın Bakıda dəfn olunmadığının yeganə səbəbi isə yaxınlarının dediyinə görə, Moskvada torpağa tapşırdığı ömür-gün yoldaşı Zara Hənifə qızı ilə yanaşı uyumaq arzusu olub.

...Bu gün Azərbaycan bütün sahələrdəki inkişafı ilə böyük yüksəkliklərdədir. Elə sözüün birbaşa mənasında kosmosda da varıq. Ölkəmiz 2013-cü il fevralın 8-də kosmosa "Azerspace-1", 2014-cü il iyunun 30-da "Azersky" və 2018-ci il sentyabrın 28-də "Azerspace-2" peyklərini buraxıb.

Kosmosa ilk "imza atan"lardan biri - həmyerlimiz Kərimovun ruhu da bu gün bir zamanlar sonsuz ənginliklərdən qoyundakı adaların, əfsanəvi Neft Daşlarının şəklini çəkdiyi dənizin - Xəzərin mavi suları üzərində uçuş, azad, suveren Azərbaycanın göylərində qanad açır...

*Flora SADIQLI,
"Azərbaycan"*